

Rigă

Se adună, se strâng din diverse locuri lucrurile chemate unele fiind silite să biruie depărtarea nu doar în spațiu, ci și în timp: cu cine va fi oare mai anevoios, cu care dintre pribegi - cu plopul cel tânăr, să zicem, care crescuse prin apropiere, dar care acum este de mult tăiat, ori cu o anumită curte, care mai există și astăzi, dar se află departe de-aici? Grăbiți-vă, vă rog.

Iată, ploșorul oval cu frunzișul lui punctat, de aprilie, a venit și s-a așezat acolo unde i s-a poruncit - lângă un zid înalt de cărămidă, scos din cu totul alt oraș. În fața lui crește casa mare, mohorâtă și murdară, și unul câte unul se trag în afară, ca niște cutii, balcoanele cam prăpădite. Ici și colo, își iau locul prin curte un butoi, încă un butoi, umbra ușoară a frunzișului, o urnă și o cruce de piatră proptită de zid. Și, deși toate acestea sunt abia schițate și mai sunt multe de adăugat și de pus la punct, într-un balconaș ies deja oameni vii - frații Gustav și Anton -, iar în curte intră, rostogolind un căruț cu un geamantan și cu un vraf de cărți, chiriașul cel nou - Romantovski.

Din curte, mai cu seamă dacă ziua e însorită și ferestrele sunt larg deschise, camerele par umplute cu un întuneric compact (întotdeauna trebuie să fie noapte undeva: o parte din zi - înăuntru, o parte - afară). Romantovski se uită la ferestrele negre, la cei doi bărbați cu ochi bulbucați care îl urmăresc din balcon și, săltând geamantanul pe umăr, clătinându-se ca și cum l-ar fi înhățat cineva de ceafă, intră buluc în casă. În lumina strălucitoare a soarelui rămaseră căruțul cu cărți, un butoi, celălalt butoi, ploșorul scânteietor și o inscripție cu

smoală pe zidul de cărămidă. Votați lista cu numărul cutare. Pesemne că o mângăliseră frații înaintea alegerilor.

Noi vom construi lumea în felul următor : toți vor fi asudați și toți vor fi sătui. Va fi de lucru, va fi haleală, va fi curat, cald, lumi...

(Romantovski s-a instalat în camera vecină. Care era și mai proastă decât a lor. Dar sub pat a găsit o păpușă mică de gutapercă : probabil că înaintea lui locuise aici un familist.)

Dar, cu toate că lumea nu intrase încă definitiv și total în stare de materialitate, ci mai păstra pe ici, pe colo zone nepalpabile și intangibile, frații se simțeau deja bine înfiți în viață. Cel mare, Gustav, avea serviciu la un depozit de mobilă ; cel mic n-avea pentru moment de lucru, dar nu-și pierduse curajul. Fața trandafirie a lui Gustav, cu sprâncene de in, lungi, zbârlite. Coșul pieptului larg, cât un dulap, și veșnicul pulover din lână aspră cenușie, și elasticele de la îndoiturile mâinilor grase – să nu se facă nimic de mântuială. Fața ciupită de vărsat a lui Anton, cu mustață întunecată, tunsă în trapez. Flanela roșie și uscăciunea lui vânoasă. Dar când s-au rezemat amândoi cu coatele pe balustrada de fier a balconului, dosurile le erau exact la fel – mari, triumfătoare, pe rotunjimile lor stând să crape aceeași stofă cadrilată.

Încă o dată : lumea va fi asudată și sătulă. Trântorilor, paraziților și muzicanților – intrarea interzisă. Atâta timp cât inima pompează sânge, păi, trebuie să trăiești, fir-ar al dracului. Gustav, iată, sunt de-acum doi ani de când strânge bani ca să se insoare cu Anna, să cumpere bufet, covor.

Seara, de vreo trei ori pe săptămână, venea ea – durdulie, mâini grase, rădăcină lătăreață a nasului pistruiat, umbre vinete pe sub ochi, dinți depărtați, unul chiar scos. Beau vârtos bere, toți trei. Ea își ridica la ceafă brațele goale, arătându-și penajul roșcat, lucios de la subsuori, și, dându-și capul pe spate, căsca gura de i se vedeau tot cerul gurii și omulețul, asemănător cu târțița unei găini fierte. Râsul ei anatomic era pe gustul fraților, o gâdilau cu râvnă amândoi.

Ziua, cât fratele lui era la lucru, Anton stătea într-o cârciumă prietenească sau se tolănea printre păpădii în iarba încă rece și strălucitoare de pe malul canalului, și privea cu invidie cum încărcau niște flăcăi gălăgioși cărbuni pe un șlep, sau se uita prostește în sus, la albastrul sărbătorec al cerului, care făcea să te ia somnul. Dar iată, ceva tulbură viața bine pusă la punct a fraților.

Încă de când rostogolea căruțul prin curte, Romantovski trezise în ei iritare și curiozitate. Cu mirosul lor infailibil simțiseră: ăsta nu-i ca toată lumea. Un muritor de rând n-a fi observat chiar de la prima privire ceva de felul ăsta la Romantovski, dar frații au remarcat. Bunăoară, el nu mergea ca tot omul: când pășea, avea un fel anume de a se înălța ușor pe talpa elastică: pășește și își ia zborul, ca și cum la fiecare paș putea să observe ceva neobișnuit pe deasupra capetelor obișnuite. Era ceea ce se numește un lungan, cu o față palidă, cu nasul ascuțit și cu niște ochi teribil de neliniștiți. Din mânecile prea scurte ale vestonului la două rânduri se iveau, cu un aer cumva agasant și inutil (iaca și noi, ce să facem?), palmele lungi. Pleca și venea fără să aibă un orar anume. Încă într-una din primele zile, Anton l-a văzut cum stătea în fața unei tarabe cu cărți și se interesa de preț ori chiar cumpăra, de vreme ce negustorul a bătut degrabă niște cărțulii una de alta – pline de praf – și s-a dus cu ele în spatele tarabei. Au ieșit la iveală și alte ciudățenii: arde lumina aproape toată noaptea; e necomunicativ.

Anton își făcu auzit glasul:

— Filfizonul ăsta umblă cu nasul pe sus. Ar trebui cătat mai de-aproape.

— O să-i vând pipa, zise Gustav.

Proveniența nebuloasă a pipei. O adusese, cine știe cum, Anna, dar frații nu voiau să audă decât de țigări răsucite de ei. Scumpă, încă neîntrebuințată, cu un gâtlej gol pe dinăuntru, pus într-un muștiuc drept. Avea și o husă mică din piele de antilopă.

— Cine e? Ce doriți? întrebă Romantovski prin ușă.

— Vecinii, vecinii, răspunse Gustav cu o voce de bas.

Și vecinii intrară uitându-se lacom în toate părțile. Pe masă, un ciot de salam pe un petic de hârtie și un vraf de cărți puse strâmb – una deschisă la o poză: niște corăbii cu multe pânze și, sus, într-un colț, un prunc zburător cu obraji umflați.

— Păi, să facem cunoștință, ziseră frații. Locuim, vorba aceea, cot la cot, dar cum s-o fi...

Pe comodă – o lampă cu spirt și două portocale.

— Bucuros de cunoștință, zise cu jumătate de gură Romantovski și, așezându-se pe marginea patului, plecând fruntea cu o venă care se îngroșa, se apucă să-și lege șireturile la pantofi.

— Vă odihneți, zise cu o politețe amenințătoare Gustav, n-am picat bine...

Romantovski nu răspunse absolut nimic; dar brusc se îndreptă, se întoarse spre fereastră, ridică un deget și încremeni.

Frații se uitară într-acolo: o fereastră ca toate ferestrele – un nor, vârful plopului, zidul din față.

— Chiar nu vedeți? întrebă Romantovski.

Ei, unul roșu și unul cenușiu, se duseră la fereastră, ba chiar se și aplecară în afară, devenind identici. Nimic. Și brusc, amândoi simțiră: ceva nu-i în regulă – oho, deloc nu-i în regulă! Se întoarseră. Romantovski stătea într-o atitudine nefirească lângă comodă.

— Mi s-o fi părut, zise el fără să-i privească. Parc-ar fi trecut în zbor... Odată am văzut cum a căzut un aeroplan.

— Se-ntâmplă, admise Gustav. Dar noi n-am venit doar așa. Nu vreți să cumpărați...? Absolut nouă... Are și husă...

— Husă? Ca să vezi. Eu, știți, fumez rar.

— Păi, așa are să fie mai des. N-o dăm scump. Trei juma'.

— Trei juma'. Ca să vezi.

Învârti pipa în mână, mușcându-și buza de jos, chibzuind ceva. Pupilele lui nu se uitau la pipă, ci umblau în stânga și-n dreapta ca un pendul.

Între timp frații prinseră să se umfle, să crească, umplură toată odaia, toată casa și pe urmă dădură pe-afară. Pe lângă ei, ploșorul abia dacă era mai mare decât niște copăcei instabili de jucărie, dintr-aceia de vată vopsită pe suport verde, rotund. Casa din carton prăfos cu geamuri de mică le venea fraților până la genunchi. Enormi, duhnind victorios a transpirație și a bere, cu glasuri tâmpe de dobitoace, cu o latrină în loc de creier, ăștia fac să te treacă fiori de frică umilitoare. Nu știu de ce-or fi năpădit pe mine. Vă rog din suflet, dați-mi pace, eu nu vă vin pe cap, nu-mi veniți nici voi – nici nu mă pun eu cu voi –, dați-mi pace, nimic mai mult.

— Dar n-am mărunț, deloc, zise încet Romantovski. Uite, poate schimbați una de zece.

Au schimbat și, zâmbind mulțumiți de ei, au plecat. Bancnota, verificată în lumină, fu ascunsă de Gustav într-o pușculiță de fier.

Dar pe vecin nu-l lăsară în pace. Pur și simplu, turbau de furie că, fără să țină cont că făcuseră cunoștință, individul continua să fie la fel de inabordabil. Evita să-i întâlnească, așa cum trebuiau să stea la pândă și să-l prindă la înghesuială ca să-l privească un moment în pupilele lui alunecase. Când mai descoperi și viața de noapte a lămpii lui, Anton nu se mai putu abține și, ducându-se desculț până la ușa pe sub care, ca un fir atins de aur, se strecura lumina, bătu.

Dar Romantovski nu răspunse.

— La culcare, la culcare, zise Anton, bătând cu palma în ușa. Lumina privea în tăcere prin fantă. Anton folosi clanța. Firul de aur se frânse brusc.

Din acel moment, amândoi, dar în mod special Anton, cu atât mai mult cu cât el nu lucra ziua, hotărâră să țină sub supraveghere insomnia vecinului. Însă inamicul era șiret și înzestrat cu auz fin. Nici n-apuca să te apropie tiptil de ușa, că lumina se și stingea îndărătul ei de parcă nici n-ar fi fost — și doar dacă stăteai o groază, ținându-ți respirația, pe coridorul rece, te mai puteai aștepta la revenirea gingașei raze. Așa ajung să leșine gândacii.

Urmărirea se dovedi extrem de obositoare. În cele din urmă, frații izbutiră să dea de el pe scară și-l încolțiră.

— Să zicem că am obiceiul să citesc noaptea. Ce vă privește? Lăsați-mă să trec, vă rog.

Când se întoarse, Gustav îi zbură în glumă pălăria de pe cap. Romantovski o ridică fără să spună nimic.

Peste câteva zile, seara, prinzând momentul — el ieșise de la closet și nu apucase s-o zbughească în camera lui —, frații îl prinseră la înghesuială. Chit că erau numai doi, găsiră ei cum să-l înghesuie — și îl poftiră pe la ei.

— La o berică, zise Gustav făcând cu ochiul.

El încercă să-i refuze.

— Ei, asta-i, haidem! răcniră frații, îl luară de subsuori și îl traseră după ei. (Prilej cu care simțiră cât era de slab, avea antebrațele subțiri, plăpânde, ispititoare — ah, să-l strângi așa puțin, până trosnește, ah, nu-i ușor să te stăpânești, da' măcar să-l simți la mână în mers, doar așa, un pic...)

— Doare, zise Romantovski. Lăsați-mă, vă rog. Pot să merg și singur.

Berică, logodnica cu gură mare a lui Gustav, miros stătut. Încercară să-l îmbete. Fără guler, cu un bumb de aramă sub un măr al lui Adam mare, lipsit de apărare, cu fața lungă, palidă și cu genele tremurând, Romantovski ședea pe scaun într-o poziție complicată, sucindu-se pe ici, îndoindu-se pe colo, și când se ridică, se desfășură ca o spirală. Dar îl făcură ei să se înfășoare la loc și, la îndemnul fraților, Anna i se așeză pe genunchi, iar el, trăgând cu coada ochiului la podul umflat al piciorului în harnașamentul prea strâmt al pantofului, își învinse cum putu chemarea și nu cuteză să arunce cât colo roșcata plească.

Preț de o clipă avură impresia că e înfrânt, că e de-al lor, și Gustav chiar zise :

— Păi, vezi. Și-ți era silă de compania noastră. Ia povestește-ne ceva. Că nu ne cade nici nouă bine că taci întruna. Ce tot citești noaptea ?

— Niște povești vechi, vechi de tot, zise Romantovski cu așa un glas, că pe frați îi apucă deodată urâtul.

Un urât cumplit, înăbușitor, dar hameiul nu lăsa urgia să se dezlănțuie, ba dimpotrivă, trăgea la somn. Anna alunecă de pe genunchii lui Romantovski și dădu cu un șold deja adormit peste masă : sticlele goale se clătinară ca popicele și una căzu. Frații se înclinară, se prăvăliră, căscară, uitându-se printre lacrimi somnoroase la musafir. El, tremurând și scânteind, se lungi și prinse să se îngusteze, și treptat dispăru.

Așa nu se mai poate. Asta otrăvește viața oamenilor cinstiți. Ba încă, vezi Doamne, la sfârșitul lunii o s-o ia din loc – teafăr și nevătămat, nepuricat și el oleacă, întorcând fudul nasul. Și după ce că nu se mișcă și nu respiră ca tot omul, nici n-am ajuns să înhățăm deosebirea, să prindem barem o urechiușă de care să putem să tragem. Că te-apucă ura pe tot ce nu poți să simți la mână, nu poți să cântărești, să socotești.

Începură mici hărțuieli. Luni reușiră să-i verse pe cearșaf niște scrobeală, care, se știe, noaptea te poate scoate din minți. Marți fu întâmpinat la colț – ducea un braț de cărți și fu luat cu atâta precizie la cafteală, încât cărțile picară în băltoaca dinainte chitită. Miercuri mânjiră cu clei o scândură la closet. Joi, fantezia fraților secă.

El tăcea, tăcea întruna. Iar vineri, ajungându-l pe Anton din urmă în zbor, cum făcea el, în poarta curții, îi vâri o revistă ilustrată – poftim, vreți să vă uitați prin ea? Această neașteptată politețe îi nedumeri și îi înfurie și mai rău pe frați.

Gustav îi porunci logodnicei sale să se dea un pic la Romantovski, ca să aibă ei de ce să se lege. Involuntar, joci un pic mingea înainte să-i dai un șut. Animalele jucăușe preferă și ele ceva care mișcă. Și cu toate că Anna era, probabil, cât se poate de respingătoare pentru el, cu pielea ei lăptoasă cu picățele păduchioase, cu găunoșenia ochilor spălăciți și cu colții uzi ai gingiilor între dinți, Romantovski socoti că ar fi înțelept să-și ascundă repulsia, de teamă ca nu cumva, nebăgând-o în seamă pe Anna, să-i întărească logodnicul.

Și cum el se ducea oricum o dată pe săptămână la cinema, sâmbătă o luă și pe ea, nădăjduind să scape cu atât. Tiptil,

ținându-se la o distanță convenabilă, amândoi cu șepci noi și cu pantofi roșii, frații se prelingeau în urma lor – și pe străzile acelea dubioase, în amurgul acela prăfos, erau sute de oameni ca ei, dar numai un Romantovski.

În sălița lunguiață licărea deja noaptea – o noapte cu lună de producție proprie – când frații, pitulându-se și gheboșându-se, se așezară în ultimul rând. Undeva în față se simțea, chinuitor de dulce, prezența lui Romantovski. Pe drum, Anna nu izbutise să stoarcă nimic de la nesuferitul însoțitor, da' nici că pricepea vreun pic ce voia Gustav de la el. Cât a durat drumul i-a venit întruna să caște, fie și numai văzându-l cât era de slăbănog și de abătut. Dar la cinematograful uitat de prezența lui, lipindu-și de el un umăr indiferent. Fantomele schimbară câteva cuvinte cu voci de trompetă. Baronul își înmuie buzele în vin și puse pocalul jos cu băgare de seamă – cu un bubuit de ghiulea.

Dar pe urmă baronul a fost prins. Cine și-ar fi închipuit că el era escrocul-șef? L-au vânat cu patimă, cu frenezie. Cu un bubuit de explozie zbură un automobil. Într-o speluncă se bătură cu sticle, cu scaune, cu mese. O mamă își culcă pruncul drăgălaș.

Când se isprăvi totul și Romantovski, împiedicându-se, ieși în frig și întuneric, Anna exclamă :

— Ah, a fost minunat!

El tuși, după care spuse :

— Să nu exagerăm. Toate astea sunt mult mai plicticoase în realitate.

— Plicticos ești tu, replică ea încruntată, pe urmă râse încetișor amintindu-și de scumpetea de copilaș.

În urmă, ținând aceeași distanță, se prelingeau după ei frații. Amândoi sumbri. Amândoi pompând în ei o energie sumbră. Anton zise sumbru :

— Asta nu-i totuși treabă, să te plimbi cu logodnica altuia.

— Mai ales sâmbătă seara, zise Gustav.

Un trecător, ajungând în rând cu ei, se uită din întâmplare la fețele lor și, fără să vrea, iuți pasul.

De-a lungul gardurilor, vântul noptatic gonea gunoiul foșnitor. Coclauri pustii și întunecoase. La stânga, deasupra canalului mijeu aici și colo luminițe. La dreapta, casele conturate în grabă își întorceau spinările negre spre un maidan. După o vreme, frații accelerară pasul.

— Maică-mea și soră-mea sunt la țară, spuse Anna cu voce joasă și destul de intimă în noaptea discretă. Când am să mă mărit, poate ne ducem acolo, la ele. Soră-mea, astă-vară...

Brusc, Romantovski se uită înapoi.

— Astă-vară a câștigat la loterie, continuă Anna, uitându-se și ea mașinal înapoi.

Gustav fluieră sonor.

— A, da, ei sunt! exclamă Anna și izbucni într-un râs bucuros. Ai-ai-ai, ce ți-e și cu ei...!

— Bună seara, bună seara, zise Gustav cu o voce repezită, gâfăită. Ce faci aici, măgarule, cu logodnica mea?

— Nu fac nimic, am fost împreună...

— Hai-hai, zise Anton și, după o mică zăbavă, îl lovi sub coaste.

— Vă rog, nu vă ambalați. Știți foarte bine...

— Lăsați-l, copii, zise Anna cu un râs ușor.

— Trebuie învățat minte, zise Gustav înfierbântându-se și savurând dinainte, cu o senzație insuportabilă, cum avea să-i stâlcească de-ndată și el, după pilda fratelui, zgârnciurile alea, spinarea aia pârâitoare.

— De altfel, mi s-a întâmplat odată o poveste de tot hazul, începu să turuie Romantovski, dar aici Gustav începu să-i înșurubeze în coaste toate cele cinci cocoase ale pumnului său uriaș, și durerea aceea era de nedescris.

Dându-se brusc înapoi, Romantovski alunecă și puțin lipsi să nu cadă, dar să cadă ar fi însemnat să se termine pe loc cu el.

— Las' să se care, zise Anna.

El se întoarse și, ținându-se de-o parte, porni înainte, de-a lungul gardurilor întunecate, foșnitoare. Frații se luară după el, aproape călcându-l pe bătăture. Gustav se perpelea atât de tare încât mârâia și mârâiala aceea se putea transforma dintr-o clipă-n alta în salt.

Departe, în față, se zărea o lumină salvatoare – acolo era o stradă luminată – și, deși probabil că nu ardea mai mult de un felinar, ea, răscroiala aceea în noapte, părea o luminație extraordinară, un tărâm fericit, strălucitor, plin de oameni salvați. Știa că dacă o lua la fugă, se termina tot, n-aveai cum să fugi până acolo; trebuia mers cu calm și egal, așa poate mai izbuteai să ajungi, în tăcere și fără să duci cumva mâinile la coasta care te arde. Pășea zburând, după obiceiul lui, și parcă înadins făcea, ca să-și bată joc – poftim, tot zboară.

Vocea Annei:

— Gustav, lasă-l în pace. Pe urmă n-ai să te mai stăpânești, doar știi – adu-ți aminte ce-a fost când cu cioplitorul de piatră...

— Tacă-ți gura, bleago, știe el ce trebuie!

(Asta era vocea lui Anton.)

Acum, până la zona luminată, unde puteai distinge deja frunzișul castanului și parcă un stâlp, iar acolo, la stânga, podul, până la lumina asta care se roagă încremenită – haide, haide – nu mai e chiar așa mult... Nu trebuie totuși să fugi. Și, deși știa că e ceva nechibzuit, periculos, în ciuda propriei voințe, luându-și brusc zborul și plângând cu sughițuri, se năpusti înainte.

Fugea și parcă hohotea fugind. Gustav îl ajunse din două salturi. Căzură amândoi și, prin fășâiala și trosneala furioasă, se auzi un sunet deosebit, alunecos, o dată, încă o dată, până-n plăsele, și atunci Anna o rupse la fugă în întuneric, ținându-și pălăria în mână.

Gustav se ridică. Romantovski zăcea la pământ, tușea și vorbea în polonă. Se terminase totul.

— Și-acum, hai, zise Gustav. L-am trosnit.

— Scoate-l, zise Anton. Scoate-l din el.

— L-am scos, zise Gustav. Ce l-am trosnit!

Fugeau, dar nu către lumină, ci prin pustietatea întunecoasă, și când, ocolind cimitirul, ieșiră într-o străduță, schimbă o privire și o porniră în pas normal.

Cum ajunseră acasă, se trântiră să tragă un pui de somn. Anton visă că stătea în iarbă, iar pe lângă el plutea un șlep. Gustav nu visă nimic.

Dis-de-dimineată apărură polițiștii, scotociră camera celui care fusese omorât și îl întrebară câte ceva pe Anton, care ieșise la ei. Gustav rămase în pat – sătul, somnoros, roșu ca o halcă de șuncă, cu sprâncenele albe zbârlite.

După o vreme, poliția plecă și Anton se întoarse. Era într-o dispoziție neobișnuită, se prăpădea de râs și se lăsă pe vine lovindu-și fără zgomot pumnul de palmă.

— Să mori de râs! zise. Știi ce era? Rigă!

Rigă însemna pentru ei falsificator de bani. Și Anton povesti ce izbutise să afle: se pare că făcea parte dintr-o bandă și abia ieșise din pușcărie, dar că înainte vreme desenase bani falși: probabil că a fost înjunghiat de un complice.

Gustav se cutremura și el de râs, dar pe urmă odată se schimbă la față:

— Ne-a pasat și nouă, ne-a tras pe sfoară, nemernicul! exclamă și, în pielea goală, se repezi la dulapul unde era pușculița.

— Nu-i nimic, îi dăm drumul, zise Anon. Care nu știe, nu se prinde. Da' ce nemernic, repeta Gustav.

Bietul meu Romantovski! Și eu care crezusem, ca și ei, că erai într-adevăr deosebit. Credeam, recunosc, că erai un poet

remarcabil silit de sărăcie să locuiască în cartierul acela nenorocit. Credeam, judecând după unele semne, că în fiecare noapte – îndreptând un vers ori dădăcînd o idee în creștere – sărbătoreai o victorie de nezdruccinat asupra fraților. Bietul meu Romantovski! Acum s-a isprăvit totul. Lucrurile adunate se risipesc iar, vai, care-ncotro. Plopșorul pălește și, extrăgându-se, se întoarce acolo de unde a fost luat. Se topește zidul de cărămidă. Balconășele se retrag unul câte unul, și casa, întorcându-se, dispare. Dispare totul. Se destramă armonia și sensul. Lumea mă chinuie iarăși cu pustietatea ei pestriță.

(1933)

Traducere de Adriana Liciu